

تبیین جامعه شناختی جرائم زیست محیطی در فریدونکنار
(آزمون تجربی نظریه فنون خنثی سازی)

سیداحمد میرمحمدتبار

نویسنده مسئول: استادیار گروه جامعه شناسی، دانشگاه اراک،

شماره تماس: ۰۹۳۶۳۳۸۲۵۹۸ (a-mirmohamadtabar@araku.ac.ir)

<https://orcid.org/0000-0003-0440-7011>

مریم سهرابی

دکتری جامعه شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد،

شماره تماس: ۰۹۱۱۵۵۴۲۲۲۰ (m.sohrabi.artan@gmail.com)

<https://orcid.org/0000-0002-6931-7888>

چکیده:

جرائم زیست محیطی طیف وسیعی از فعالیت هایی را پوشش می دهد که قوانین زیست محیطی را نقض می کند و باعث آسیب یا خطر قابل توجهی برای محیط زیست و سلامت انسان می شود. شکار غیرقانونی پرنده یکی از مهم ترین جرائم زیست محیطی در ایران و جهان دارد. تحقیق حاضر درصدد بررسی میزان شکار غیرقانونی پرنده شهرستان فریدونکنار در استان مازندران و تبیین آن با نظریه فنون خنثی سازی می باشد. این تحقیق به روش پیمایشی و با ابزار پرسشنامه برای جمع آوری داده ها انجام شده است. جامعه آماری تحقیق افراد بالای ۱۵ سال مناطق شهری شهرستان فریدونکنار بوده اند. حجم نمونه با فرمول کوکران حدود ۴۰۰ نفر محاسبه شد. روش نمونه گیری طبقه ای می باشد. نتایج تحقیق نشان داد که میانگین شکار غیرقانونی پرنده ۱۷/۲ و در حد کم می باشد. نتایج مدل رگرسیون چندگانه نشان داد که قوی ترین پیش بینی کننده های متغیر شکار غیرقانونی پرنده در مدل دو به ترتیب متغیرهای سرزنش مجازات کننده (بتا=۰/۴۲)، وفاداری بالا (بتا=۰/۱۹)، تحصیلات (بتا=۰/۱۷-) و انکار قربانی (بتا=۰/۱۴) می باشند.

کلمات کلیدی: جرائم زیست محیطی، شکار غیرقانونی پرنده، فنون خنثی سازی، فریدونکنار.

**Sociological explanation of environmental crimes in Fereydunkenar
(empirical test of neutralization techniques theory)**

Dr Seyed Ahmad Mir Mohamad Tabar

Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Sociology, Arak University,

Contact number: 09363382598 (a-mirmohamadtabar@araku.ac.ir)

<https://orcid.org/0000-0003-0440-7011>

Dr. Maryam Sohrabi

PhD in Sociology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad

Contact number: 09115542220 (m.sohrabi.artan@gmail.com)

<https://orcid.org/0000-0002-6931-7888>

Abstract:

Environmental crime covers the gamut of activities that breach environmental legislation and cause significant harm or risk to the environment and human health. Illegal bird hunting is one of the most important environmental impacts in Iran and in the world. The purpose of this study is to investigate the rate of illegal birds hunting in Fereydunkenar city and its explanation with the theory of neutralization techniques. This study was conducted using a survey method and a questionnaire for collecting data. The statistical population of the study was people over 15 years of age in the urban areas in Fereydunkenar. The sample size was calculated using a Cochran formula of about 400 people. Sampling method is stratified sampling. The results of the research showed that the average of illegal bird hunting is 17.2 and it is low. The results of the multiple regression model showed that the strongest predictors of the variable of illegal bird hunting are, condemnation of the condemners (beta = 0.42), high loyalty (beta = 0.19), education (beta = -0.17) and denial of victim (beta = 0.14), respectively.

Keywords: Environmental crime, Illegal bird hunting, Neutralization techniques, Fereydunkenar.

امروزه، گرم شدن کره زمین، ریزش باران‌های اسیدی و آلودگی‌های آب و هوا، به بخشی از زندگی بشری تبدیل شده است. این امر، موجب رشد آمار سقط جنین، تولد نوزادان معلول، انواع حساسیت‌ها، سر درد و بسیاری از انواع سرطان‌ها گشته است. توجه به این پیامدها، موجب شده تا جرم‌شناسان، از یک‌سو، در خصوص چگونگی ارتکاب این جرائم، میزان آلودگی، پیشگیری و نظام ضمانت اجراهای کیفری، به تحقیق پردازند و از سوی دیگر، گرایش جدیدی در قلمرو این رشته مطالعاتی به نام جرم‌شناسی سبز طرح‌ریزی کنند (وایت، ۱۳۹۴: ۳).

پیشگامان اولیه جرم‌شناسی سبز به دنبال فراهم کردن زمینه برای شکل‌گیری یک حوزه جدید و متفاوت در جرم‌شناسی و محیط‌زیست بودند. این اتفاق در اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰ میلادی رخ داد و صاحب‌نظران درباره نیاز پرداختن حوزه جرم‌شناسی به مسائل و جرائم زیست‌محیطی و راه‌های تفکر مجدد درباره این مسائل مطالبی نوشتند. این حوزه به خاطر پرداختن مستقیم به مسائل مهمی مثل جرائم و آسیب‌های زیست‌محیطی و افزایش آگاهی درباره موضوعاتی مثل دفع زباله‌های الکترونیکی و بی‌عدالتی‌های اجتماعی و اکولوژیکی مرتبط با استثمار طبیعت از جریان‌های مرسوم و سنتی جرم‌شناسی است (لینچ^۱ و همکاران، ۲۰۱۳: ۹۹۸).

بریکی^۲ (۲۰۰۸) بیان می‌کند که رویکردهای مرسوم برای مطالعه جرائم زیست‌محیطی، آن را به عنوان فعالیتی که از قوانین موضوعه جامعه تخطی کرده است و به عنوان یک رفتار مجرمانه بررسی می‌کند. وایت^۳ (۲۰۱۳) در تعریف این مفهوم، جرائم زیست‌محیطی را ناظر بر فعل یا ترک فعل‌هایی می‌داند که به محیط‌زیست آسیب می‌زند. از نظر او جرائمی مثل شکار و تجارت غیرقانونی حیات‌وحش، قطع و تجارت غیرقانونی درختان و آلوده کردن محیط‌زیست از مصادیق مهم جرائم زیست‌محیطی می‌باشند.

یکی از جرائم زیست‌محیطی مهم در جهان، شکار غیرقانونی گونه‌های مختلف حیات وحش می‌باشد. برای نشان دادن اهمیت جرائم زیست‌محیطی، به‌خصوص شکار غیرقانونی، می‌توان به نقش و جایگاه آن در بروز مشکلات محیط‌زیستی اشاره کرد. علیرغم اهمیت محیط‌زیست در فراهم کردن اساس توسعه پایدار، هر روز به مشکلات محیط‌زیستی در دنیای کنونی اضافه می‌شود. به عقیده پاتر^۴ (۲۰۱۰) انقراض گونه‌های گیاهی و جانوری، تخریب زیستگاه‌های جانداران و کمبود منابع طبیعی، آلودگی آب، هوا و خاک، و تغییرات آب و هوایی^۵، از مواردی هستند که می‌توان آن‌ها را به عنوان مشکلات محیط‌زیستی عصر حاضر برشمرد. دانشمندان بیان می‌کنند که همه این مشکلات به سرعت در حال افزایش‌اند و در صورتی که تمهیدات جدی برای جلوگیری از آن‌ها صورت نگیرد، نتایج جبران‌ناپذیری را شاهد خواهیم بود (پاتر، ۲۰۱۰: ۴). یکی از علت‌های مشکلات محیط‌زیستی در دنیا، افزایش شکار غیرقانونی حیات وحش می‌باشد که نه فقط حیات‌وحش، بلکه اکوسیستم و در نهایت جامعه انسانی را به خطر می‌اندازد. در باب اهمیت

1 -Lynch

2 -Brickey

3 - White

4 -Potter

5 - Climate Change

اکوسیستم و تأثیر منفی جرائم زیست‌محیطی بر آن نیز می‌توان بیان کرد که اکوسیستم یک نقش اساسی به‌خصوص در اقتصاد کشورهای در حال توسعه به‌وسیله‌ی حمایت از درآمدها، فرصت‌های آینده توسعه و درآمدهای پایدار کشاورزان، جنگلداران و ماهیگیران بازی می‌کند. اکوسیستم همچنین خدمات حیاتی مثل جلوگیری از اثرات مخرب آب و هوا مانند سیل، خشکسالی و طوفان‌های موسمی ایجاد می‌کند. این موارد حدود ۷۲ تریلیون دلار ارزش مالی دارند (گزارش اقتصاد سبز اداره زیست‌محیطی سازمان ملل^۱، ۲۰۱۴). اکوسیستم سالم با گیاهان و جانوران موجود در خود، تولیدات غذایی آینده جامعه را فراهم می‌کند و منجر به تأمین امنیت غذایی می‌شود (کالیر^۲، ۲۰۱۰).

مشکلات محیط‌زیستی که ممکن است منجر به از بین رفتن اکوسیستم، تهدید اقتصاد و امنیت جامعه شود، در ایران به گونه‌های ویژه‌ای عرض اندام می‌کند. بلیک^۳ و همکاران (۲۰۱۶) در بررسی وضعیت مشکلات زیست‌محیطی در خاورمیانه به این مشکلات در ایران پرداختند. مطابق بررسی‌های آن‌ها ناپایداری زیست‌محیطی و تخریب گونه‌های زیستی و جانوری، در خطر افتادن امنیت آب و منابع آبی و آلودگی هوا از مهم‌ترین مشکلات زیست‌محیطی در جامعه ایران می‌باشد. بنابراین مشکل جرائم زیست‌محیطی و آلودگی محیط‌زیست در جامعه ایران هم شایع می‌باشد.

قانون اساسی و کیفری ایران به جرائم زیست‌محیطی و جرم بودن رفتارهای آلوده‌کننده‌ی محیط‌زیست اشاره کرده است. اصل ۵۰ قانون اساسی مصوب سال ۱۳۵۸ یکی از مهم‌ترین اصول قانونی در حوزه محیط‌زیست است که با تأکید بر حفظ حقوق نسل‌های آینده به موضوع حفظ محیط‌زیست و مسئولیت همگانی در این خصوص پرداخته است و ۲۰ قانون در موضوع محیط‌زیست شناسایی شده است. در قانون کیفری ایران، جرم زیست‌محیطی هر نوع فعلی یا ترک فعلی را گویند که سبب ورود آسیب و صدمه شدید به محیط‌زیست و به خطر افتادن جدی سلامت بشر می‌شود. یکی از این جرایم ارتكابی نسبت به جانداران محیط‌زیست بجز انسان است که شامل تمامی گیاهان و حیوانات می‌شود. بر همین اساس شکار حیوانات محافظت شده و کمیاب و تخریب جنگل‌ها و مراتع از جمله مواردی است که باعث بر هم خوردن تعادل در محیط‌زیست و بنابراین عملی مجرمانه محسوب می‌شود (قاسمی، ۱۳۹۱: ۱۴-۱۶).

با وجود در نظر گرفتن مجازات برای جرائم زیست‌محیطی مثل شکار غیرقانونی گونه‌های جانوری در قانون کیفری ایران، نمونه‌های از ارتكاب این نوع جرائم در استان مازندران و شهرستان فریدونکنار ملاحظه می‌شود. کارشناسان موسسه بین‌المللی پرندگان^۴ (۲۰۰۳) صید سالانه پرندگان در این منطقه فریدونکنار را بیش از ۷۰۰ هزار پرنده در ۶ ماه دوم سال تخمین زدند و نام این منطقه را «سیاه‌چاله پرندگان مهاجر غرب آسیا» نهادند. خبرگزاری دیده‌بان محیط زیست ایران (۱۳۹۴) گزارش کرد که در نیمه دوم سال، در هر شب صدها پرنده وحشی از انواع گونه‌ها در فریدونکنار صید شده و در روز بعد در بازارهای فریدونکنار به فروش می‌رسد (خبرگزاری دیده‌بان محیط زیست ایران، ۲۳ آبان ۱۳۹۴). در این تحقیق با توجه به اهمیت جرائم زیست‌محیطی در ایران و جهان و وجود مشکل شکار غیرقانونی

1 - United Nations Environment Programme (UNEP)

2 - Collier

3 - Blake

4 - Bird Life International

5 - <http://www.iew.ir/1394/08/23/42519>

پرنده در ایران و استان مازندران، به بررسی شکار غیرقانونی پرنده در شهرستان فریدونکنار استان مازندران و تبیین آن با نظریه فنون خنثی سازی^۱ پرداخته می‌شود.

پیشینه تحقیق:

در این قسمت، تحقیقاتی مرور می‌گردد که جرائم زیست محیطی با تاکید بر شکار غیرقانونی پرنده را با رویکرد فرهنگی جرم‌شناسی سبز به طور عام و نظریه فنون خنثی سازی به طور خاص بررسی کردند. به طور کلی به دلیل جدید بودن موضوع، تحقیقات اندکی با این مشخصات به صورت تجربی درباره این موضوع در داخل کشور وجود دارد. پیشینه را می‌توان در سه بخش دسته بندی کرد. بخش اول درباره انگیزه و اهداف ارتکاب جرائم زیست محیطی است و بخش دوم درباره توجیهات مجرمان محیط زیستی بعد از ارتکاب این جرائم می‌باشد و بخش سوم درباره عوامل سایر عوامل موثر بر جرائم زیست محیطی می‌باشد.

بخش اول، بیشتر به انگیزه ها و اهداف ارتکاب جرائم زیست محیطی اشاره دارد که قبل از ارتکاب هم از مجرمان زیست محیطی قابل احصا است. به طور مثال، فوریت و مارکیز^۲(۱۹۹۳) تحقیقی را با هدف بررسی فرهنگ‌های سنتی مبتنی بر شکار حیات وحش و عقلانیت موجود در این رفتارهای انجام دادند. داده‌های با استفاده از مصاحبه عمیق از ۳۶ شکارچی حیات وحش در لوئیزانا جمع‌آوری شد. نتایج تحقیق حکایت از این داشت که شکارچیان به عبارتهایی مثل «دیگران اشتباه می‌کنند»، «فرهنگ سنتی ما خوب است» و «من اشتباهی نکردیم» درصدد توجیه کردن شکار غیرقانونی خود بودند. این عبارات حکایت از این داشت که این شکارچیان برای توجیه کارشان از فنون خنثی سازی استفاده می‌کردند. الیسون^۳(۲۰۰۳) تحقیقی را با عنوان «شکار و ماهیگیری غیرقانونی: خنثی سازی تخلف در حیات وحش» انجام دادند. این تحقیق با استفاده از داده‌های کیفی جمع‌آوری شده از مصاحبه‌های نیمه عمیق با شکارچیان غیرقانونی و محافظان محیط زیست در شهر کنتاکی انجام شده است. نتایج تحقیق حاصل از مصاحبه با شکارچیان غیرقانونی و محافظان محیط زیست حکایت از این دارد که استفاده از عقلانیت و منفعت شخصی و انکار مسئولیت یکی از محرک‌های ارتکاب شکارهای غیرقانونی می‌باشد. علاوه بر این موارد، ادعای به حق بودن استفاده از حیات وحش و حق داشتن از این استفاده، نیازمند بودن و انکار ضرورت پیروی از قوانین محافظت از محیط زیست از جمله عوامل دیگری است که بر شکار و ماهی گیری غیرقانونی در شهر کنتاکی تأثیر می‌گذارد.

در بخش دوم بیشتر به استفاده از توجیهات بعد از ارتکاب جرائم زیست محیطی مرتبط است. به طور مثال، الیسون و دادلر^۳(۱۹۹۹) تحقیقی را با هدف بررسی میزان استفاده از فنون خنثی سازی در شکارچیان آهو در غرب ایالات متحده انجام دادند. این تحقیق حدود ۲۵ نفر از شکارچیان آهو که به صورت غیرقانونی آهو را در کلرادو ایالات متحده شکار می‌کردند، انتخاب و از آن‌ها مصاحبه عمیق به عمل آورد. نتایج تحقیق به صورت کلی نشان داد که این شکارچیان از فنون انکار مسئولیت، دفاع از ضروری بودن و سرزنش کردن مجازات کننده برای توجیه شکار

¹ Neutralization techniques theory

² -Forsyth & Marckese

³ - Eliason and Dodder

غیرقانونی‌شان بیشتر از بقیه استفاده می‌کردند. انتیکوت^۱ (۲۰۱۱) تحقیقی با عنوان «فنون خنثی‌سازی جرائم محیط-زیستی در انگلستان و ولز» انجام داد. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه عمیق استفاده شد. حجم جامعه مورد مصاحبه، ۶۱ کشاورز در انگلستان و ولز بوده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که کشاورزان جرائمی و تخلفاتی که بر علیه محیط‌زیست انجام می‌دهند را ضروری می‌دانند، عموم آن‌ها لزوم وجود قانون و یا پیروی از آن را انکار می‌کنند، همچنین آن‌ها فرد یا شیء آسیب‌دیده را سرزنش می‌کنند. این نتایج حکایت از این هم دارد که خنثی‌سازی به شناسایی عوامل زمینه‌ای که به کشاورزان اجازه می‌دهند بین ارزش‌های منحرّفانه و هنجارهای اجتماعی تمایز قائل نشوند و منفعلانه رفتار کنند. در مورد ارتکاب جرائم خاص زیست‌محیطی باید گفت که کشاورزان با ارتکاب این اعمال، به هویت‌های روستایی خود حمله می‌کنند و علقه‌های خود را در طبیعت روستا از بین می‌برند. آن‌ها تلاش می‌کنند به رفتارهای مجرمانه خود جنبه‌ی عقلانی بدهند و فنون خنثی‌سازی این روند عقلانی‌سازی را تسهیل می‌کند. وات و بریمن^۲ (۲۰۱۶) تحقیقی را با عنوان «نقش انکار در سرقت از طبیعت: مقایسه‌ی سرقت از منابع دریایی و تغییرات اقلیمی» انجام دادند. داده‌های تحقیق حاضر به روش مصاحبه‌های نیمه عمیق از کنشگران این حوزه در کنتاکی جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق حکایت از این دارد که به دلیل منافع مالی در این جرائم افراد به شدت درگیر آن می‌شوند و برای از دست ندادن این منافع به انکار مشکلاتی که این جرائم به وجود می‌آورند می‌پردازند. علاوه بر انکار تعدی آسیب‌های وارده به طبیعت، نگرش‌های افراد متخلف این حوزه به طبیعت دوستانه و مراقبتی نیست و باید روی آگاهی‌ها و عوامل فرهنگی و اجتماعی این عوامل بیشتر کار شود. میرمحمدتبار و همکاران (۲۰۲۲) تحقیقی را با هدف بررسی تاثیر فنون خنثی‌سازی بر جرائم زیست محیطی آلودگی آب و خاک با روش پیمایشی انجام دادند. نمونه تحقیق ۳۱۵ نفر از روستائیان روستای جیم آباد شهرستان مشهد بودند. نتایج تحقیق نشان داد که انکار مسئولیت، وفاداری بالا، ادعای عادی بودن و تعداد اعضای خانواده بر رفتارهای آلوده کننده آب و خاک تاثیر مثبت و معنادار دارند. این متغیرها حدود ۵۳ درصد از تغییرات متغیر رفتارهای آلوده کننده آب و خاک را تبیین کردند.

در بخش سوم بیشتر بر سایر عوامل موثر بر جرائم زیست محیطی تاکید می‌شود. به طور مثال، میرمحمدتبار و همکاران (۱۳۹۷) تحقیقی را با هدف بررسی و تبیین شکار غیرقانونی پرند با روش پیمایشی در روستائیان شهرستان فریدونکنار انجام دادند. چهارچوب نظری این مطالعه نظریات فعالیت‌های روزمره و کاهش تقاضای بازار بودند. نتایج تحقیق نشان داد که شکارچیان غیرقانونی پرندگان به طور متوسط در یک سال حدود ۴۳ پرنده شکار کرده‌اند. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان داد که بیشترین تاثیر بر شکار غیرقانونی پرندگان به ترتیب مربوط به متغیرهای حضور تقاضای بازار، نگهداری توانا، مجرم با انگیزه معیشتی و هدف مناسب می‌باشند. متغیر تقاضای بازار از طریق تاثیرات مثبتی که بر مجرم با انگیزه معیشتی و هدف مناسب دارد می‌تواند بر شکار غیر قانونی پرندگان تاثیر غیرمستقیمی بگذارد. فیروزجائیان و ملک تبار فیروزجایی (۱۴۰۱) تحقیقی را با هدف بررسی تاثیر کنترل بر جرم محیط زیستی در ساکنان بخش بندپی بابل با روش پیمایشی انجام دادند. نتایج حاصل از آزمون دو متغیره نشان داده است که بین

1 -Enticott

2 -Watt & Brisman

متغیرهای وضعیت اشتغال، وضعیت تاهل، تحصیلات، هزینه و وضعیت اقتصادی و متغیر جرم محیط زیستی رابطه‌ای معنی‌دار وجود ندارد. همچنین تحلیل چند متغیر نشان می‌دهد که تاثیر کنترل غیررسمی ضعیف، خودکنترلی پایین، کنترل رسمی ضعیف، بر جرم محیط زیستی مثبت و معنی‌دار و تاثیر ضعف شدت مجازات مثبت، اما معنی‌دار نبوده است. در نهایت انواع کنترل توانسته اند ۱۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند.

به‌طور کلی می‌توان بیان کرد که تحقیقات پیشین در زمینه خنثی‌سازی و جرائم زیست‌محیطی بیشتر در خارج از کشور انجام شده است و بیشتر جرائمی بررسی شده است که مرتبط با شکار غیرقانونی حیات وحش هستند. افراد مورد بررسی در تحقیقات مرور شده بیشتر از فنونی مثل انکار مسئولیت، انکار آسیب و سرزنش مجازات‌کننده برای توجیه رفتارهای مجرمانه استفاده می‌کردند. همچنین روش بیشتر این تحقیقات به صورت کیفی و اکتشافی بوده است و کمتر به صورت پیمایشی به بررسی تأثیر فنون خنثی‌سازی بر جرائم زیست‌محیطی پرداخته‌اند. متفاوت از تحقیقات پیشین، این تحقیق با روش پیمایشی به بررسی تأثیر فنون خنثی‌سازی بر شکار غیرقانونی پرند به عنوان نوعی از جرائم زیست‌محیطی می‌پردازد.

چهارچوب نظری:

جرم‌شناسی سبز از حوزه‌های جدید و کاربردی در سال‌های اخیر می‌باشد که توجهات زیادی را به خود جلب کرده است. با توجه به گستره‌ی حوزه‌ی مفهوم و نظری جرم‌شناسی سبز، بریثمن و سوث^۱ (۲۰۱۴) پیشنهاد ترکیب این حوزه از جرم‌شناسی با حوزه‌ی جرم‌شناسی فرهنگی را در قالب رویکرد فرهنگی جرم‌شناسی سبز^۲ داده‌اند. جرم‌شناسان فرهنگی، جرم را به عنوان یک پدیده‌ی خرده‌فرهنگی مفهوم‌بندی می‌کنند و بر پویایی سبک‌های خرده‌فرهنگ‌ها به عنوان تعریف از خصوصیات درونی و برونی آن‌ها متمرکز می‌شوند. آن‌ها توجهات زیادی را به اقدامات فرهنگی مشوق رفتارهای مجرمانه مبذول می‌دارند (بریثمن و سوث، ۲۰۱۳: ۱۱۹). یکی از نظریات مهم در این رویکرد، نظریه فنون خنثی‌سازی سایکز و ماتزا^۳ (۱۹۵۷) است که به عنوان چهارچوب نظری در این تحقیق مورد استفاده می‌باشد. خنثی‌سازی به عنوان روش‌هایی که یک فرد با آن‌ها رفتارهای رسمی را بی‌اثر می‌کند تعریف می‌شود که با این کار افراد خودشان را برای ارتکاب تخلف یا جرم مجاب می‌کنند. دادلر و هیوز^۴ (۱۹۹۳) درباره این نظریه بیان می‌کنند که افراد اصول ارزشی و اخلاقی غالب در جامعه را طرد نمی‌کنند و آن‌ها را می‌پذیرند ولی همزمان توجیهاتی موقتی برای رفتارهای مخالف ارزش‌ها و رفتارهای جامعه می‌تراشند. بنابراین می‌توان گفت که خنثی‌سازی برای مجرمان، مستلزم طرد موقتی برخی از ارزش‌ها و رفتارهای جامعه در برخی شرایط و موقعیت‌های استثنایی می‌باشد و همیشه این طرد شدن اتفاق نمی‌افتد.

نظریه خنثی‌سازی تأکید می‌کند که بزهکاران به نظم اخلاقی متعارف پیوند می‌خورند و برای ارتکاب اعمال بزهکارانه باید خودشان را از آن قید و بندها آزاد کنند. این نظریه مدعی است که بزهکاران به رفتارهای بزهکارانه خود ارجی

1 - Brisman and South

2 - green-cultural criminology

3 - Matza and Sykes' neutralization theory

4 - Dodder and Hughes

نمی‌نهند و آن را از نظر اخلاقی نادرست قلمداد می‌نمایند، ولی با استفاده از استدلال‌های خود، اعمال خود را بی‌غل و غش می‌پندارند و ارزش‌های اخلاقی را که معتقد به آن هستند، بی‌اثر می‌سازند. وقتی بزهکار فنون خنثی‌سازی جرم را به کار می‌بندد و التزام اخلاقی به قانون سست می‌شود، در یک وضعیت سرگردانی قرار می‌گیرد و در این وضعیت است که از میان اعمال قانونی یا بزهکارانه یکی را انتخاب خواهد کرد (ماتزا، ۱۹۶۴: ۳۳).

سرگردانی زمانی اتفاق می‌افتد که کنترل‌های اجتماعی سست یا تضعیف می‌شود. کنترل‌های اجتماعی که برای منع و جلوگیری از ایجاد الگوهای انگیزشی شخص منحرف اعمال می‌شوند، کارآمد نیستند. این افراد به طور آزادانه و بدون این که زبانی را متوجه خود ببینند، دست به ارتکاب جرم می‌زنند. در این برداشت، بزهکار به نظام هنجاری حاکم، متعهد باقی می‌ماند؛ با وجود این، دستورات این نظام هنجاری را به گونه‌ای برای خود تفسیر می‌کند که نقض آن‌ها، اگرچه نادرست، اما قابل قبول است. بنابراین بزهکار نسبت به جامعه‌ی مطیع قانون، مخالفت اساسی از خود نشان نمی‌دهد، بلکه چیزی شبیه به یک تخلف قابل بخشش مرتکب می‌شود که بیش از آن که در نظر بزهکار بزه باشد، در نظر جامعه به عنوان یک بزه نگریسته می‌شود. توجیهات شخص منحرف نسبت به رفتار خود، فنون خنثی‌سازی است (سایکز و ماتزا، ۱۹۵۷: ۶۶۷).

درباره اینکه توجیهات رفتارهای مجرمانه و استفاده از خنثی‌سازی قبل از جرم اتفاق می‌افتد یا بعدش، نظرات مختلفی وجود دارد. سایکز و ماتزا (۱۹۵۷) معتقدند که افراد قبل و بعد از ارتکاب رفتارهای مجرمانه از خنثی‌سازی استفاده می‌کنند. هایدلنگ^۱ (۱۹۷۰) مدعی است که خنثی‌سازی عموماً بعد از یک عمل اتفاق می‌افتد. هیرشی^۲ (۱۹۶۹) بیان می‌کند که فرایند خنثی‌سازی ممکن است بعد از برآورد منفعت و فایده برای یک فرد شروع شود اما در شرایط مناسب بروز می‌کند و در عمل رخ می‌دهد. تورمن^۳ (۱۹۸۴) این موقعیت را با به‌کارگیری تأثیر گناه بر اثربخشی گرایش‌های خنثی‌ساز گسترش داد. از نظر مارونا و کوپس^۴ (۲۰۰۵) نظریه خنثی‌سازی به عنوان نظریه پافشاری یا مقاومت در برابر جرم می‌تواند در نظر گرفته شود. پافشاری برای جرم زمانی بیشتر احتمال وقوع دارد که افراد خنثی‌سازی را قبول دارند و آنرا باور می‌کنند. این در حالی است که مقاومت در برابر جرم زمانی اتفاق می‌افتد که افراد خنثی‌سازی را طرد کنند.

خنثی‌سازی را می‌توان یک فرایند اجتماعی و روانی دانست که در طول آن، فرد بزهکار از طریق فنون خاص، رفتار مجرمانه را برای خود یا دیگران توجیه کرده و بر احساس شرم و گناه درونی خود غلبه می‌کند. این سازوکار مشتمل بر پنج فن می‌باشد که به توضیح آن‌ها می‌پردازیم

۱- **انکار مسؤولیت**^۵: بر اساس این فن، بزهکاران مسؤولیت خود را با این ادعا که رفتار آن‌ها اتفاقی بوده یا ناشی از اجباری بوده است که از کنترل آن‌ها خارج می‌باشد، انکار می‌کنند. مثلاً مأمورین دولتی تلاش می‌کنند که از

1 -Hindelang

2 - Hirschi

3 - Thurman

4 - Maruna & Copes

5 -The Denial of Responsibility

مسئولیت خود در قبال رفتار مجرمانه در امور اداری طفره رفته و آن را انکار کنند؛ با این استدلال که قوانین خیلی پیچیده یا مبهم هستند یا اینکه عمل مجرمانه آنان عمدی نبوده و کاملاً تصادفی است و مشابه آن، بزهکارانی که عضو سازمان‌های گسترده هستند مسئولیت خود را با این توجیه انکار می‌کنند که نقش آن‌ها بسیار ناچیز بوده و تحت امر مدیران ارشد مجبور به ارتکاب بزه شده‌اند. معمول‌ترین اصطلاح مورد استفاده این بزهکاران، این است که: «منظور انجام دادن آن نبود» یا «منظورم این نبود» (ویلیامز و مک شین، ۱۳۸۳: ۲۰۷).

میان این شیوه‌ی توجیه‌کننده‌ی رفتار غیرقانونی که توسط بزهکار صورت می‌پذیرد و مفاهیم و توجیهات جامعه‌شناختی شباهت است. در اینجا دغدغه‌ی ما تعیین اعتبار و درستی این جهت‌گیری نیست؛ بلکه بررسی تأثیر این جهت‌گیری در بی‌اثر کردن سرزنش جامعه نسبت به نقض هنجارهای اجتماعی مورد توجه است. بزهکار با یادگیری این امر که خود را متأثر از شرایط و اوضاع و احوال ببیند، برای خود شیوه‌ای برای انحراف از نظام هنجاری حاکم فراهم می‌کند؛ بدون نیاز به این که به این هنجارها ضربه زده یا خللی وارد نماید. به عبارت دیگر این هنجارها را دور می‌زند (سایکز و ماتزا، ۱۹۵۷).

۲- انکار ضرر و آسیب^۱: در این فن، بزهکار چنین می‌پندارد که رفتار مجرمانه او هیچ صدمه و زبانی به بزه دیده وارد نکرده است. با استفاده از این فن، بزهکار مثلاً عمل سرقت را به مثابه قرض گرفتن و نزاع دسته‌جمعی را به عنوان یک مشاجره و برخورد خصوصی بین طرفین می‌پندارد. معمول‌ترین اصطلاح مورد استفاده بزهکاران در مورد این فن، این است که: «من واقعاً نمی‌خواستم به کسی آسیب برسانم» و یا «من به کسی آسیب نرساندم». شخص بزهکار غالباً به صورت مبهم، احساس می‌کند که رفتارش به‌رغم این که مخالف قانون است، اما خسارت شدیدی را در پی نداشته است. همان‌طور که ارتباط بین شخص و اعمالش ممکن است با انکار و نفی مسئولیت قطع شود؛ ممکن است ارتباط بین اعمال ارتكابی و آثار و نتایج آن‌ها، با انکار خسارت قطع گردد. با توجه به این که گاه جامعه با بزهکار موافق بوده و رفتارهایی مانند فرار از مدرسه و برخی از شوخی‌ها مخالفت کامل با نجارها محسوب نمی‌شود؛ بلکه کنترل‌های اجتماعی از سوی بزهکار به‌وسیله‌ی تعدیل هنجارها است و در واقع یک نوع توسعه‌ی رویه عمومی جامعه است (مارش و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۹۵).

۳- انکار قربانی^۲: برخی مواقع بزهکاران می‌پذیرند که افعال ارتكابی آن‌ها، موجب ورود خسارت و صدمه گردیده است، اما نگرش و دیدگاه ذهنی و اخلاقی خود را با انکار بزه دیده، توجیه می‌کنند. این فن می‌تواند در یک یا دو قالب اعمال گردد: نخست اینکه بزهکاران ممکن است ادعا کنند که برخی قربانیان به طور ناشایستی عملی را انجام داده‌اند و بدین علت سزاوار آن هستند که مورد تعدی واقع شوند. بزهکاران افعال ارتكابی خود را چنین تفسیر و تعریف می‌کنند که رفتار آن‌ها نوعی عمل متقابل یا مجازات به حق، در حق قربانی بوده که بدان وسیله ادعا می‌کنند قربانیان سزاوار عمل ارتكابی هستند. زیرا آن‌ها اشخاص خطاکاری هستند و بدین ترتیب جرم ارتكابی علیه این افراد به مثابه نوعی دادخواهی و انتقام‌گیری از عمل قربانی تلقی می‌شود و یا اینکه نوعی دفاع مشروع محسوب می‌شود. برای مثال، کارگران

1 -The Denial of Injury

2 -The Denial of the Victim

بزهکار نگرش ذهنی و اخلاقی خود نسبت به جرم ارتكابی علیه کارفرمایان خود را چنین توجیه می‌کنند که چون کارفرما از پرداخت افزایش حقوق ماهانه آنان امتناع می‌کند، بنابراین شایسته چنین برخوردی می‌باشد (رحیمی‌نژاد، ۱۳۹۴: ۹۸).

انکار وجود قربانی به‌وسیله‌ی تغییر جایگاه وی به شخصی که سزاوار تحمل خسارت می‌باشد، شکل افراطی پدیده‌ای با عنوان شناسایی اهداف مناسب و نامناسب از طرف بزهکار برای انجام اعمال بزهکارانه است. افزون بر آن، ممکن است وجود یک قربانی از طرف بزهکار، به‌وسیله‌ی اوضاع و احوالی که در آن عمل مجرمانه ارتکاب می‌یابد، به‌گونه‌ای دیگر انکار شود. در مواردی که قربانی از لحاظ فیزیکی در زمان ارتکاب جرم غایب یا نامعلوم است، یا ربودن به صورت مخفیانه انجام می‌شود؛ همان‌طور که در غالب جرائم علیه اموال این چنین است، آگاهی از وجود یک قربانی ضعیف می‌شود. هنجارهای درونی شده و پیش‌بینی واکنش دیگران، تا اندازه‌ای در جلوگیری از ارتکاب تخلف مؤثر است. یک آگاهی تقلیل یافته از قربانی، نقش مهمی را در تعیین این که آیا این فرایند به جریان افتاده است یا خیر، ایفا می‌نماید (فرهمندفر، ۱۳۹۰: ۲۰۹).

۴- سرزنش مجازات کننده^۱: روش چهارم خنثی‌سازی، شامل محکوم کردن کسانی است که در مقام محکوم و تقبیح نمودن نقض هنجارهای جامعه هستند. سایکز و ماتزا (۱۹۷۵) می‌گویند: این روش رد کردن مخصوص کسانی است که خود افراد ناقض قانون را نفی و رد می‌کنند. شخص بزهکار توجه‌ها را از اعمال منحرفانه‌ی خود به سمت انگیزه‌ها و رفتار اشخاصی دور می‌کند که مخالف نقض قانون از طرف آن‌ها هستند. او ممکن است ادعا کند که مجازات کنندگان، ریاکار، منحرفین پنهان یا کسانی هستند که بر طبق کینه‌ی شخصی رفتار می‌کنند.

این رویکرد نسبت به دنیای هماهنگ‌کننده‌ی رفتار انسان‌ها با هنجارهای جامعه، ممکن است اهمیت داشته باشد، به‌ویژه وقتی که با یک بدبینی نسبت به کسانی که وظیفه‌ی اجرا یا بیان هنجارهای جامعه به آن‌ها محول شده است، تشدید می‌شود. ممکن است گفته شود که مأموران پلیس فاسد هستند، یا با خشونت رفتار می‌کنند. معلمان همیشه از خود جانب‌داری نشان می‌دهند و والدین این جانب‌داری را بر روی فرزندان خود اعمال می‌نمایند. با اندکی توسعه‌ی این امر، مزایای هماهنگی با ارزش‌های جامعه، مانند موفقیت مادی یک مسئله‌ی شانس‌ی یا قدرت و نفوذ شده است بنابراین ناتوانی در دستیابی به خواسته‌ها، عاملی برای فرار از هنجارهای جامعه است. برای نمونه، مجرمین یقه‌سفید برای توجیه جرائم ارتکابی خود چنین دلیل تراشی می‌کنند که دولت از طریق وضع مقررات شدید و محدودکننده تجاری، تجار را از سرمایه‌گذاری آزاد باز می‌دارد یا اینکه پزشکانی که در امور درمانی به تقلب محکوم می‌شوند، به غیرمنطقی بودن سیستم حاکم بر امور درمانی برای توجیه جرم ارتکابی خود استناد می‌کنند یا اینکه مجرمین می‌گویند که خود قضات رشوه‌خوار و فاسد هستند (مارش و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۹۵). اهمیت این سازوکار از این لحاظ است که مجرمین از تأمل و تفکر درباره‌ی فعل ارتکابی خود به سمت تمرکز بر افعال دیگران تغییر جهت می‌دهند و با این وصف فعل ارتکابی خود را کم‌اهمیت یا بی‌اهمیت جلوه داده که بایستی مورد توجه مسؤولین دولتی و قضایی قرار گیرد.

¹ -The Condemnation of the Condemners

۵- پایبندی به اعتقادات و تعهدات بالاتر^۱: بر اساس این فن، بزهکاران ادعا می‌کنند که رفتار آن‌ها مشتمل بر یک سری تعهدات اخلاقی گروه خاصی است که به آن گروه تعلق دارند. گرچه بزهکار به هنجارهای قانونی آگاهی دارد، ولی برای اینکه تحت فشار التزام بالاتری است، مطابق با تعهدات و اعتقادات آن گروه بالاتر و در جهت اعمال وفاداری خود به آن گروه مرتکب جرم می‌شود. به عبارت دیگر تقاضاها و هنجارهای مسلط جامعه را فدای تقاضاهای گروه کوچک می‌کند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۱: ۷۷). مثلاً فرد نوجوان با ارتکاب افعال خشونت‌بار می‌خواهد به همسالان خود نشان دهد که او دارای شجاعت و موقعیت خاصی است. این موضوع ریشه در یکی از یافته‌های سایکز (۱۹۶۴) دارد که معتقد است که نوجوانان به دنبال یافتن هیجان هستند که گاهی تحقق آن منوط به نقض قانون است. معمول‌ترین اصطلاح در میان این دسته از بزهکاران، این است که: «این کار را برای خودم نکردم» یا «من به دوستانم کمک می‌کردم» (ویلیامز و مک شین، ۱۳۸۳: ۲۱۰).

۶- ادعای عادی بودن^۲: هنری و ایتون^۳ (۱۹۹۹) موارد دیگری از فنون خنثی سازی را پیشنهاد می‌دهند که یکی از آنها ادعای عادی بودن است. آنها بیان می‌کنند که متخلفین ممکن است ادعا کنند که رفتارهای آنها نیز توسط بسیاری یا اکثر افراد اطرافشان انجام می‌شود و به دلیل تکرار زیاد این گونه رفتارها، نه باید منحرف تلقی شوند و نه مجازات شوند. برای توجیه کاری که انجام می‌دهند، بزهکاران می‌گویند، به اطراف نگاه کنید.

همان‌طور که گفته شد سایکز و ماتزا (۱۹۵۷) معتقدند که افراد قبل و بعد از ارتکاب رفتارهای مجرمانه از این فنون استفاده می‌کنند. بنابراین توجیه کردن رفتار فقط بعد از مشارکت در رفتارهای مجرمانه رخ نمی‌دهد، بلکه قبل از مشارکت، انگیزه‌های مهمی برای مشارکت وجود دارد. این فنون به مجرم اجازه می‌دهد که احساس شرمندگی و تصویر منفی از خود را دور کند. تحقیقات مختلفی مثل فوریت و مارکیز (۱۹۹۳)، الیسون و دادلر (۲۰۰۰) و وات و بریثمن (۲۰۱۶) به بررسی جرائم زیست‌محیطی با استفاده از نظریات خنثی‌سازی و انتخاب عاقلانه پرداختند. آن‌ها مفروض می‌گیرند که افرادی که از قوانین زیست‌محیطی تخطی می‌نمایند، هنجارهای اکثریت جامعه را قبول دارند ولی با استفاده از فنون خنثی‌سازی، آن‌ها قادر به تخطی از قوانین زیست‌محیطی، بدون احساس شرم و گناه، می‌شوند.

در یک جمع بندی کلی می‌توان بیان کرد در رویکرد فرهنگی جرم‌شناسی سبز بر فرایندهای جامعه‌پذیری تأکید فراوان می‌شود. در این فرایند استدلال می‌شود که جرائم زیست‌محیطی به علت تأثیر فرهنگ، خرده‌فرهنگ و گروه بر رفتار افراد می‌باشد که بیشتر تبیین‌ها در این قسمت بر نظریه خنثی‌سازی سایکز و ماتزا (۱۹۵۷) استوار است. این نظریه ترکیبی از نظریات فشار (که مدعی است افراد تحت فشار، احتمال بیشتری دارد که رفتارهای مجرمانه انجام دهند) و خرده‌فرهنگ (که بیان می‌کند ارزش‌های مجرمانه و کجروانه خرده‌فرهنگ‌های کجرو باعث رفتارهای مجرمانه افراد عضو آن‌ها می‌گردد) می‌باشد (ایسین^۴ و همکاران، ۲۰۱۴: ۶۳۶). جونز^۵ و همکاران (۲۰۰۸) درباره تبیین جرائم

1 -The Appeal to Higher Loyalties

2 Claim of normalcy

3 Henry & Eaton

4 - Essen

5 -Jones

زیست‌محیطی در این رویکرد بیان می‌کنند که تعامل با دیگران و شرایط اجتماعی که در آن هم آموزش‌ها برای ارتکاب جرائم زیست‌محیطی مثل آلودگی محیط‌زیست داده می‌شود و هم ارزش‌ها و مکانیزم‌های دفاعی روان‌شناختی از ارتکاب جرائم زیست‌محیطی قبح‌زدایی می‌کنند. مطابق نظریه خنثی‌سازی افراد مجرم همیشه قبل و بعد از ارتکاب جرم، از مجموعه‌ای از فنون برای دفاع و توجیه کار خلافشان استفاده می‌کنند تا مسئولیت جرمی را که مرتکب شدند بر عهده نگیرند و آنرا به گردن دیگران بیاندازند (فایلتای^۱، ۲۰۱۲: ۲۳۹). با توجه به چهارچوب نظری و پیشینه تحقیق می‌توان یک فرضیه را به این صورت مطرح کرد که « فنون خنثی‌سازی بر شکار غیرقانونی پرنده در شهرستان فریدونکنار تأثیر می‌گذارد».

روش:

روش تحقیق حاضر پیمایشی و ابزار جمع‌آوری داده پرسشنامه بوده است. جامعه آماری تحقیق افراد بالای ۱۵ سال نقاط شهری شهرستان فریدونکنار می‌باشند. مطابق سالنامه آماری (۱۳۹۵) شهرستان فریدونکنار دارای ۵ منطقه شهری است که در این مناطق حدود ۶۱۲۱۲ فرد بالای ۱۵ سال زندگی می‌کنند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۱ نفر محاسبه گردید که به ۴۰۰ نفر ارتقا پیدا کرد. داده‌های در تابستان سال ۱۴۰۱ جمع‌آوری شد. روش نمونه‌گیری در این قسمت طبقه‌ای متناسب با حجم بوده است. ابتدا شهر فریدونکنار به دو منطقه شهری تقسیم شد که از هر کدام از این مناطق با توجه به حجم آنها نمونه برداشت شد. منطقه اول و دوم شهری به ترتیب حدود ۵۵ و ۴۵ درصد از حجم جامعه شهری فریدونکنار را شامل می‌شود که در برداشت نمونه هم ۵۵ درصد از منطقه یک و ۴۵ درصد از منطقه دو نمونه برداشت شده است. نمونه‌گیری در مناطق شهری به این صورت است محلات و بلوک‌هایی به صورت تصادفی انتخاب می‌شدند و بعد از آن به ترتیب خیابان، کوچه و خانه‌ها و افرادی را به تصادف انتخاب و از آنها نمونه‌گیری انجام می‌دهیم. انتخاب افراد نهایی نمونه به صورت هدفمند بوده است به این صورت که بعد از رسیدن به افراد، آنهایی که شکار پرنده انجام می‌دادند به عنوان نمونه انتخاب می‌شدند و اگر فردی شکار انجام نمی‌داد، نفر بعدی در فرایند نمونه‌گیری انتخاب می‌شد. در ادامه متغیرهای تحقیق تعریف مفهومی و عملیاتی می‌شوند.

شکار غیرقانونی پرنده: طبق تعریف وایت (۲۰۱۱) از جرائم زیست‌محیطی، شکار غیرقانونی حیات وحش یکی از مصادیق جرائم زیست‌محیطی است. در ایران هم قوانین مختلفی وجود دارد که شکار غیرقانونی پرنده را جرم می‌داند. با توجه به قوانین مرتبط با شکار حیات وحش در ایران و مطالعات اکتشافی محقق، ۶ سؤال مطابق جدول ۲ برای سنجش شکار غیرقانونی از پاسخگویان پرسیده شد. گزینه‌های این متغیر در طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از «۱ تا ۵ عدد» با نمره ۱ تا «بیشتر از ۲۰ عدد» با نمره ۵ بوده است. بیشتر گویه‌های این متغیر محقق ساخته می‌باشد که با توجه به قوانین محیط‌زیست ایران و مطالعات اکتشافی محقق طراحی شدند. علاوه بر این موارد، در تقسیم‌بندی و طراحی کلی سؤالات این متغیر از تحقیقاتی مثل بارکلی و بارتل^۲ (۲۰۱۵)، سنتر^۳ و همکاران (۲۰۱۴) و بارکلی همکاران (۲۰۱۱) الهام گرفته شده است. برای اعتبار یابی این متغیر از اعتبار صوری^۴ استفاده شد. بدین صورت که سؤالات به دو

1 - Filteau

2 - Barclay and Bartel

3 - Centner

4 - Formal Validity

متخصص جامعه‌شناسی محیط زیست داده شد و مناسب بودن این سوالات برای این متغیر تایید شد. برای بررسی پایایی هم از آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کرونباخ متغیر شکار غیرقانونی پرنده برابر با ۰/۹۴ و در حد مناسب می‌باشد.

فنون خنثی‌سازی: متغیر فنون خنثی‌سازی از نظریه‌ی خنثی‌سازی سایکز و ماتزا (۱۹۵۷) گرفته شده است. مطابق این نظریه، فرد بزهدار علی‌رغم آگاهی از زشتی و نادرستی عمل خویش، با به‌کارگیری شش فن؛ «انکار قربانی»، «انکار مسئولیت»، «انکار آسیب»، «درخواست وفاداری بالا»، «سرزنش مجازات‌کننده» و «ادعای عادی بودن» اقدام به خنثی‌ساختن تصویر قبیح جرم کرده و ارتکاب جرم را «موجه» می‌داند که در نتیجه آن، مسیر وقوع جرم هموارتر می‌شود (رحیمی نژاد و همکاران، ۱۳۹۴). عملیاتی کردن این متغیر محقق ساخته می‌باشد. برای عملیاتی کردن مناسب و بررسی چگونگی شکل سؤالات از تحقیقات مختلف این حوزه مثل فوریت و مارکیز (۱۹۹۳)، الیسون (۲۰۰۳)، انتیکوت (۲۰۱۱) و وات و بریثمن (۲۰۱۶) الهام گرفته شده است. گزینه‌های این متغیر در طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از «کاملاً مخالفم» با نمره ۱ تا «کاملاً مخالفم» با نمره ۵ بوده است.

برای ارزیابی اعتبار در تحقیق حاضر از اعتبار صوری و سازه^۱ (با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی) استفاده شد. اعتبار صوری به معنی شناسایی اعتبار شاخص‌ها یا معرف‌های پژوهش از طریق مراجعه به داوران می‌باشد. بدین ترتیب، در پژوهش حاضر از طریق بررسی ادبیات موضوع به این نتیجه رسیده‌ایم که شاخص‌های گنجانده شده در سؤالات پرسش‌نامه معرف حوزه‌ی معنایی مفاهیم مورد مطالعه هستند. با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی نیز به لحاظ آماری به شناسایی و سنجش اعتبار مقیاس‌ها مبادرت ورزیدیم. برای سنجش و اندازه‌گیری این مفهوم، از ۲۲ گویه استفاده شده است. اعتبار مقیاس به وسیله تحلیل عاملی هر یک از ابعاد ارزیابی شد (آزمون تک بعدی بودن). پس از ارزیابی آزمون بارتلت^۲ و ضریب معنی‌داری آن که در واقع مجوز استفاده از تحلیل عاملی محسوب می‌شود، مقدار ویژه گویه‌ها و ضریب اشتراک هر یک مورد ارزیابی و داوری قرار گرفتند. برای بررسی مناسب بودن داده‌های تحقیق برای تحلیل عاملی از آزمون بارتلت استفاده شد. ضریب آزمون بارتلت مقیاس فنون خنثی‌سازی ۰/۸۹ است که در حد قابل قبول می‌باشد. همچنین با آزمون کرویلت بارتلت $X^2 = 4699/1$ محاسبه شد که معنی‌داری آن ۰/۰۰۰ بوده است. بنابراین آزمون تحلیل عاملی در شناسایی ابعاد این مقیاس قابل استفاده است. مقدار ویژه‌ای که از تحلیل عاملی به دست آمده است بیانگر این نکته است که در تحلیل این متغیر با ۶ عامل مواجهیم مقادیر ویژه عوامل مذکور ۱۶/۱ می‌باشند. همچنین این عوامل مجموعاً حدود ۷۱/۵ درصد از واریانس فنون خنثی‌سازی را تبیین می‌کنند. بیشترین واریانس تبیین شده به ترتیب به ابعاد انکار مسئولیت (با ۱۸/۴ درصد) و انکار آسیب (با ۱۴/۱ درصد) تعلق دارد. گویه‌های گرد آمده ذیل ۶ عامل (پس از چرخش) بیشترین واریانس را تبیین می‌کنند. این عوامل قوی‌ترین گویه‌ها را گرد آورده است. به شکلی که هیچ کدام از این گویه‌ها بر روی دو عامل بار عاملی مشترک ندارند. کمترین میزان واریانس تبیین شده به ابعاد وفاداری بالا (با ۹/۹ درصد) و ادعای عادی بودن (با ۱۰/۴ درصد) مربوط می‌شود. برای بررسی پایایی این متغیر از آلفای کرونباخ استفاده شد که این مقدار معادل ۰/۹۱ و در حد مناسب قرار دارد.

1 - Construct Validity

2- Kaiser_Meyer_Olkin Measure of sampling Adequency

یافته‌ها:

نتایج تحقیق حکایت از این داشت که میانگین سنی این افراد حدود ۳۷ سال بوده است. حدود ۷۳/۷ درصد از آن‌ها متأهل، ۲۱/۸ درصد مجرد و بقیه همسر فوت کرده یا طلاق گرفته بودند. میانگین سال‌های تحصیل در پاسخگویان حدوداً ۱۲/۱ بوده است. میانگین درآمد پاسخگویان حدود ۹/۶ میلیون تومان می‌باشد. همچنین متوسط تعداد افراد خانوار در پاسخگویان حدود ۳/۶ نفر است.

نتایج جدول ۱ جدول، بیشترین میزان شکار غیرقانونی پرنده در حد کم با ۶۱/۲ درصد می‌باشد. بعد از آن میزان شکار غیرقانونی پرنده در حد متوسط با ۲۰/۹ درصد بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. همچنین میزان این متغیر در حد زیاد در حد ۱۷/۹ درصد می‌باشد. میانگین شکار غیرقانونی پرنده ۱۷/۲ می‌باشد که این حکایت از این دارد که بیشتر پاسخگویان در حد کمی شکار غیرقانونی پرنده را انجام می‌دهند.

جدول ۱ توزیع پاسخگویان بر حسب توصیف متغیر شکار غیرقانونی پرنده^۱

میزان	تعداد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کم	۲۴۹	۶۱/۲	۶۱/۲
متوسط	۸۳	۲۰/۹	۸۲/۱
زیاد	۶۸	۱۷/۹	۱۰۰
جمع	۴۰۰	۱۰۰	
میانگین		۱۷/۲	
انحراف استاندارد		۴/۷	
حداقل		۶	
حداکثر		۳۰	

مطابق نتایج جدول ۲، سؤال «شکار کشتل» بیشترین میانگین را با ۲/۳۵ به خود اختصاص داده است. بعد از آن، سؤال «شکار غاز» دارای بیشترین میانگین با ۲/۲۴ می‌باشد. همچنین کمترین میانگین با ۱/۸۶ درصد به سؤال «شکار سایر پرندگان وحشی» تعلق دارد.

جدول ۲- توزیع درصدی پاسخگویان بر حسب سؤالات متغیر شکار غیرقانونی پرنده

سؤال	۱ تا ۵	۶ تا ۱۰	۱۱ تا ۱۵	۱۶ تا ۲۰	بیشتر از ۲۰	جمع	میانگین	انحراف معیار
در یک سال گذشته چه تعداد مرغ شکار کردید؟	۴۸/۱	۲۳/۷	۳	۶/۷	۱۸/۵	۱۰۰	۲/۲۳	۱/۵۵
در یک سال گذشته چه تعداد کشتل شکار کردید؟	۴۸/۹	۸/۱	۱۷	۱۰/۴	۱۵/۶	۱۰۰	۲/۳۵	۱/۵۳
در یک سال گذشته چه تعداد وروشت شکار کردید؟	۵۴/۵	۱۲/۷	۶/۷	۱۱/۲	۱۴/۹	۱۰۰	۲/۱۹	۱/۵۴
در یک سال گذشته چه تعداد غاز شکار کردید؟	۵۴/۵	۱۰/۴	۸/۲	۹/۷	۱۷/۲	۱۰۰	۲/۲۴	۱/۵۸
در یک سال گذشته چه تعداد پولا شکار کردید؟	۵۱/۵	۱۲/۷	۹/۷	۷/۵	۱۸/۷	۱۰۰	۲/۲۹	۱/۵۸
در یک سال گذشته چه تعداد سایر پرندگان وحشی شکار کردید؟	۶۲/۷	۱۷/۲	۳/۷	۳/۷	۱۲/۷	۱۰۰	۱/۸۶	۱/۳۹

^۱ -دسته بندی میزان شکار به صورت کم، متوسط و زیاد با توجه به حد بالا و پایین متغیر بوده است. بدین صورت که نمرات ۶ تا ۱۴ حد کم، نمرات ۱۵ تا ۲۳ حد متوسط و نمرات ۲۴ تا ۳۰ حد زیاد می‌باشند.

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که میانگین همه‌ی ابعاد متغیر فنون خنثی‌سازی در حد متوسط می‌باشد. در ابعاد این متغیر، بعد سرزنش مجازات کننده دارای بیشتر و ابعاد انکار قربانی و ادعای عادی بودن دارای میانگین کمتری از بقیه ابعاد است.

جدول ۳- توزیع پاسخگویان بر حسب توصیف ابعاد متغیر فنون خنثی‌سازی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس	حداقل	حداکثر
سرزنش مجازات کننده	۱۴/۰۵	۴/۸۱	۲۳/۲	۴	۲۰
انکار مسئولیت	۱۱/۰۳	۴/۰۷	۱۶/۵۹	۴	۲۰
وفاداری بالا	۱۱/۵۱	۳/۸۸	۱۵/۱	۴	۲۰
انکار آسیب	۱۲/۶۵	۳/۷۹	۱۴/۳۸	۴	۲۰
انکار قربانی	۹/۵۳	۳/۰۱	۹/۰۹	۳	۱۵
ادعای عادی بودن	۱۰/۶۳	۳/۴۷	۱۲/۰۶	۳	۱۵

جدول ۴ مدل رگرسیونی چندگانه شکار غیرقانونی پرنده را نشان می‌دهد. مدل یک تأثیر متغیرهای فنون خنثی‌سازی را برای متغیر وابسته نشان می‌دهند و در مدل دو علاوه بر این متغیرها، تأثیر متغیرهای زمینه‌ای هم محاسبه می‌شود. اطلاعات این جدول در مدل یک نشان می‌دهد که همبستگی چندگانه (R) معادل ۴۹ درصد است که گویای این مطلب است که متغیرهای فنون خنثی‌سازی به طور همزمان ۴۹ درصد با شکار غیرقانونی پرنده ارتباط دارند. ضریب تعیین (R^2) نیز ۲۴ درصد محاسبه شده است. به این معنی که حدود ۲۴ درصد از تغییرات شکار غیرقانونی پرنده توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می‌شود. ضرایب تأثیر استاندارد موجود در این جدول نشان می‌دهد که قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های متغیر شکار غیرقانونی پرنده به ترتیب متغیرهای، سرزنش مجازات کننده (بتا=۰/۳۶) و وفاداری بالا (بتا=۰/۲۳) می‌باشند. در مدل دو با وارد کردن متغیرهای زمینه‌ای، مقدار همبستگی و ضریب تعیین به ترتیب به ۰/۵۷ و ۰/۳۳ ارتقا پیدا کردند. بدین معنا که متغیرهای مستقل در مدل دو حدود ۳۳ درصد از تغییرات متغیر شکار غیرقانونی پرنده را تبیین می‌کنند. قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های متغیر شکار غیرقانونی پرنده در مدل دو به ترتیب متغیرهای، سرزنش مجازات کننده (بتا=۰/۴۲)، وفاداری بالا (بتا=۰/۱۹)، تحصیلات (بتا=۰/۱۷-) و انکار قربانی (بتا=۰/۱۴) می‌باشند.

جدول ۴- آماره‌های تحلیل رگرسیون چندگانه برای تبیین شکار غیرقانونی پرنده

متغیر	مدل ۱			مدل ۲		
	ضریب استاندارد رگرسیونی (بتا)	نمره تی	سطح معناداری	ضریب استاندارد رگرسیونی (بتا)	نمره تی	سطح معناداری
سرزنش مجازات کننده	۰/۳۶	۶/۴۰	۰/۰۰۰	۰/۴۲	۴/۶۴	۰/۰۰۰
انکار مسئولیت	۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۹۹۷	۰/۱۰	۱/۰۷	۰/۲۸۰
وفاداری بالا	۰/۲۳	۳/۱۳	۰/۰۰۲	۰/۱۹	۲/۷۷	۰/۰۰۵
انکار آسیب	۰/۰۶	۰/۹۵۰	۰/۳۱۸	۰/۱۰	۱/۰۴	۰/۳۰۰
انکار قربانی	۰/۰۱	۰/۲۳۰	۰/۸۱۸	۰/۱۴	۱/۹۵	۰/۰۴۵
ادعای عادی بودن	۰/۰۱	۰/۳۱۷	۰/۷۵۲	۰/۰۷	۰/۸۸۵	۰/۳۷۷

مدل ۲			مدل ۱			متغیر
سطح معناداری	نمره تی	ضریب استاندارد رگرسیونی (بتا)	سطح معناداری	نمره تی	ضریب استاندارد رگرسیونی (بتا)	
۰/۱۱۱	۱/۶۰	۰/۱۱				سن
۰/۰۱۸	۲/۴۰	-۰/۱۷				تحصیلات
۰/۱۵۹	۱/۵۴	۰/۱۰				تعداد اعضای خانوار
۰/۱۲۳	۱/۶۱	۰/۱۱				درآمد
	۰/۵۷			۰/۴۹		ضریب همبستگی مدل
	۰/۳۳			۰/۲۴		ضریب تعیین مدل
	۸/۱۴			۲۰/۸۹		مقدار اف
	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰		سطح معناداری

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری:

هدف اصلی تحقیق تبیین شکار غیرقانونی پرنده با نظریه فنون خنثی‌سازی بوده است. مطابق این نظریه افراد مجرم برای ارتکاب جرم یا تخلف، توجیهاتی می‌آورند تا فشار انجام کارهای ناهنجار و مخالف ارزش‌های جامعه برایشان کمتر شود. با توجه به این موارد و وضعیت نامناسب شکار غیرقانونی پرنده در استان مازندران و شهرستان فریدونکنار، به بررسی شکار غیرقانونی پرنده منطقه فریدونکنار و تبیین آن با نظریه فنون خنثی‌سازی پرداخته شد.

فرضیه تحقیق حکایت از تأثیر مثبت برخی فنون خنثی‌سازی (سرزنش مجازات‌کننده، وفاداری بالا و و انکار قربانی) بر شکار غیرقانونی پرنده دارد. سایکز و ماتزا (۱۹۵۷) بیان کردند که فرد بزهکار با به‌کارگیری پنج فن؛ انکار قربانی، انکار مسئولیت، انکار آسیب، درخواست وفاداری بالا و سرزنش مجازات‌کننده اقدام به خنثی ساختن تصویر قبیح جرم کرده و ارتکاب جرم را موجه می‌داند که در نتیجه آن، مسیر وقوع جرم هموارتر می‌شود. همچنین آن‌ها مدعی هستند که بزهکاران به رفتارهای بزهکارانه خود ارجحی نمی‌نهند و آن را از نظر اخلاقی نادرست قلمداد می‌نمایند، ولی با استفاده از استدلال‌های خود، اعمال خود را بی‌غل و غش می‌پندارند و ارزش‌های اخلاقی را که معتقد به آن هستند، بی‌اثر می‌سازند. وقتی بزهکار فنون خنثی‌سازی جرم را به کار می‌بندد و التزام اخلاقی به قانون سست می‌شود، در یک وضعیت سرگردانی قرار می‌گیرد و در این وضعیت است که از میان اعمال قانونی یا بزهکارانه یکی را انتخاب خواهد کرد. بنابراین در حالتی که التزام اخلاقی و قیود کنترل‌کننده‌ی افراد جامعه برای هنجارمندی کاهش می‌یابد، افراد احتمال بیشتری دارد که دست به رفتارهای بزهکارانه بزنند. درباره رفتارهای شکار غیرقانونی پرنده در این تحقیق هم انتظار می‌رفت افراد با به‌کارگیری فنون خنثی‌سازی توجیهاتی برای رفتار مجرمانه‌شان بیاورند و آنرا انجام دهند. بیشتر این افراد با اعتراض به واضعان قانون و قوانین زیست‌محیطی، انکار مسئولیت و آسیب‌سعی داشتند انجام شکار غیرقانونی پرنده خود را تقصیر افراد و چیزهای دیگر بیان‌دازند تا بار گناه آن‌ها کم شود. نتایج تحقیق هم حکایت از تأثیر مثبت و معنادار برخی ابعاد فنون خنثی‌سازی (سرزنش مجازات‌کننده، وفاداری بالا و و انکار قربانی) بر رفتارهای شکار غیرقانونی پرنده داشت. نتایج تحقیقات دیگر مثل الیسون و دادلر (۱۹۹۹)، الیسون (۲۰۰۳)، انتیکوت (۲۰۱۱) و

وات و بریثمن (۲۰۱۶)، میرمحمدتبار و همکاران (۲۰۲۲) هم حکایت از تأثیر فنون خنثی‌سازی بر جرائم زیست‌محیطی دارد.

نتایج نشان داد که سطح تحصیلات بر شکار غیرقانونی پرندگان تأثیر منفی و معنادار دارد. این مورد می‌تواند متاثر از نوع و ابزار شکار پرنده در گروه‌های مختلف باشد. دلیل اول این تأثیر منفی می‌تواند دانش و آگاهی بالاتر افراد تحصیل کرده درباره محیط زیست و اهمیت آن باشد. افرادی که آگاهی بیشتر دارند، احتمال کمتری دارد که درگیر فعالیت‌های مخرب محیط زیست و حیات وحش مثل شکار پرنده شوند. دلیل دوم این است که شکار پرنده به دلیل سختی‌ها و خطراتی که دارد زیاد در بین افرادی که حس می‌کنند می‌توانند راحت‌تر پول در بیاورند، طرفدار ندارد. افراد با تحصیلات بالا به دلیل راحت‌طلبی و جاه‌طلبی بیشتر سعی می‌کنند خیلی درگیر کارهای پرخطر و دارای سختی نشود و وقتشان را برای حرفه‌هایی بگذارند که می‌توانند راحت‌تر و بیشتر پول در بیاورند. در راستای رابطه معکوس تحصیلات و شکار پرنده، نتایج تحقیقات قبلی مثل انتیکوت (۲۰۱۱) و وات و بریثمن (۲۰۱۶) حاکی از رابطه معکوس سطح تحصیلات و جرائم زیست‌محیطی مثل شکار در حیات وحش دارد.

منابع:

- رحیمی نژاد، اسماعیل، آقایی، مهدی، قلی پور، غلامرضا (۱۳۹۴)، نظریه خنثی‌سازی جرم و ارتباط آن با عدالت ترمیمی، مجله حقوق کیفری، شماره ۱۱: ۸۵-۱۱۲.
- سایت خبرگزاری دیده‌بان محیط زیست ایران، ۲۳ آبان ۱۳۹۴، دسترسی در اینترنت با آدرس: <http://www.iew.ir/1394/08/23/42519>
- فرهمندفرد، حیدر (۱۳۹۰)، فنون خنثی‌سازی کنترل‌های اجتماعی درونی و بیرونی، فنون خنثی‌سازی کنترل‌های اجتماعی، تعالی حقوق، سال چهارم، شماره ۱۴: ۲۰۱ - ۲۲۱.
- فیروزجائیان، علی اصغر، ملک تبار فیروزجایی، محسن (۱۴۰۱). تحلیل جامعه شناختی جرم محیط زیستی با تأکید بر انواع کنترل (مورد مطالعه: ساکنان بخش بندپی بابل)، مطالعات امنیت اجتماعی، ۱۳ (۳)، ۱-۲۴.
- قاسمی، ناصر (۱۳۹۱)، حقوق کیفری محیط‌زیست. تهران: نشر جمال الحق.
- مارش، یان، ملویله، گینور، مورگان، کیت، نوریس، گارت و والکینگتن، زئو (۱۳۸۹)، نظریه‌های جرم، ترجمه حمیدرضا ملک محمدی، چاپ اول، تهران، نشر میزان.
- میرمحمدتبار، سیداحمد، مظلوم خراسانی، محمد، نوغانی، محسن، و سیلانیان طوسی، علی. (۱۳۹۷). بازار و جرائم زیست محیطی: تبیین شکار غیرقانونی پرندگان در فریدونکنار. جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۵ (۱۲)، ۹-۷۱.
- وایت، راب (۱۳۹۴)، جرائم زیست محیطی فراملی: به سوی جرم‌شناسی جهان بوم، ترجمه حمیدرضا دانش ناری، تهران: نشر روناس.
- ویلیامز، فرانکلین، مک شین، ماری لین دی (۱۳۸۳)، نظریه‌های جرم‌شناسی، ترجمه حمیدرضا ملک محمدی، چاپ اول، تهران، نشر میزان.

Barclay, E, Bartel, R. (2015). Defining environmental crime: The perspective of farmers, *Journal of Rural Studies*, 39:188-198.

Barclay, E.M., Donnermeyer, J.F., Doyle, B.D., Talary, D., (2001). Property Crime Victimization and Crime Prevention on Farms, Report to the NSW Attorney Generals Crime Prevention Division. Institute

for Rural Futures, University of New England, Armidale.
http://www.ruralfutures.une.edu.au/downloads/crimereport_114.pdf.

Blake, J (2016). Iran's environmental challenges; Environmental sustainability in Iran: the bumpy road ahead, London Middle East Institute, University of London.

Brickey, K. (2008), *Environmental Crime: Law, Policy, Prosecution*. New York: Aspen Publishers.

Brisman A and South N (2013), A green-cultural criminology: An exploratory outline, *Crime Media Culture*, 9(2): 115-135.

Brisman A and South N (2013), A green-cultural criminology: An exploratory outline, *Crime Media Culture*, 9(2): 115-135.

Centner, T.J., Colson, G., Lawrence, A., (2014). Assigning responsibility for chemical spray drift. *Land Use Policy* 36 (1), 83-88.

Collier P (2010) *The Plundered Planet*. Oxford: Oxford University Press.

Dodder, R. A. and S. P. Hughes. (1993). Neutralization of Drinking Behavior. *Deviant Behavior*, 14:65-79.

Eliason, S. (2003), Illegal Hunting and Angling: The Neutralization of Wildlife Law Violations, *Journal of Society & Animals*, 11: 225–43.

Eliason, S. L., & Dodder, R. A. (1999). Techniques of neutralization used by deer poachers in the western U.S.: A research note. *Deviant Behavior*, 20, 233-252.

Enticott, G. (2011), Techniques of Neutralising Wildlife Crime in Rural England and Wales, *Journal of Rural Studies*, 27: 200–8.

Essen, E. Hansen, H. Nordström, H. Källström M. Peterson, N. (2014), Deconstructing the Poaching Phenomenon: A Review of Typologies for Understanding Illegal Hunting, *The British Journal of Criminology*, 54(4): 632–651.

Filteau, M. (2012), Detering Defiance: ‘Don’t Give a Poacher a Reason to Poach, *Journal of Rural Criminology*, 1: 236–55.

Forsyth, C. and Marckese, T. A. (1993), Folk Outlaws: Vocabularies of Motives, *International Review of Modern Sociology*, 23: 17–31.

Henry, S., & Eaton, R. (1999). Degrees of deviance. Sheffield

Hindelang, M. J. (1970). “The Commitment of Delinquents to their Misdeeds: Do Delinquents Drift?” *Social Problems* 17:502-09.

Hirschi, T. (1969), *Causes of Delinquency*. University of California Press.

Jones, J., Andriamarivololona, M. and Hockley, N. (2008), The Importance of Taboos and Social Norms to Conservation in Madagascar, *Journal of Conservation Biology*, 22:796–986.

Lynch, Michael, Kimberly L. Stretesky. P. (2013). Is it a Crime to Produce Ecological Disorganization? Why Green Criminology and Political Economy Matter in the Analysis of Global Ecological Harms. *British Journal of Criminology* 55, 3; 997-1016.

Matza, D., (1964). *Delinquency and Drift*. John Wiley, London.

Mir Mohamad Tabar, S.A., South, N., Brisman, A. (2022). An empirical test of techniques of neutralization regarding polluting behaviors in rural Iran. *Crime, Law and Social Change*, 78, 79–103.

Potter, G. (2010), What is the green criminology, *sociological review*, November: 1-6.

South N and Brisman A (2014) *The Routledge international handbook of green criminology*. London: Routledge.

Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22, 664-670.

Thurman, Q. C. (1984). "Deviance and the Neutralization of Moral Commitment: An Empirical Analysis." *Deviant Behavior* 5:291-304.

White R (2013) *Environmental Harm: An eco-justice perspective*, Policy Press, Great Britain

Wyatt, T. & Brisman, A. (2016). The Role of Denial in the 'Theft of Nature': Comparing Biopiracy and Climate Change, *Critical Criminology*, 25(2): 1-17.

